

Θεόδωρος Ροδακινός·
μελουργός και κωδικογράφος τοῦ τέλους τοῦ 15^{ου} αἰώνα

Προοίμιο

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ, μελουργοῦ καὶ κωδικογράφου, μὲ βάση τὴ χρονολόγηση τῶν ἔργων του, μπορεῖ νὰ τοποθετηθεῖ στὸ 2^ο μισὸ τοῦ 15^{ου} καὶ τὶς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰώνα, πιθανότατα στὴν Κρήτη¹. Ὡστόσο, περαιτέρω βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ἐν λόγω πρόσωπο, προερχόμενα εἴτε ἀπὸ τὰ μουσικὰ χειρόγραφα εἴτε ἀπὸ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς, παραμένουν ἄγνωστα. Μὲ τὸ ὄνομα Ροδακινὸς εἶναι γνωστὸς ἓνας ἀκόμα μελουργός, ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεόδωρο στὸν κώδικα Σινᾶ 1463, ὡς συνθέτης ἑνὸς κρατήματος σὲ δ' ἦχο ὑπὸ τὸν τίτλο: «κυροῦ Νικολάου τοῦ Ροδακινοῦ καὶ πρωτοψάλτου»². Ὁ ἴδιος Νικόλαος Ροδακινὸς μαρτυρεῖται καὶ στὸ σιναῖτικὸ χειρόγραφο 1462, χρονολογούμενο περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰώνα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια σύνθεση, ὡστόσο, ἐδῶ ἔχουμε μίαν ἀκόμα πληροφορία: «Ποίημα τοῦ Κασᾶ· ἐκαλλωπίσθη παρὰ κύρ Νικολάου τοῦ Ροδακινοῦ»³. Μολονότι δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ Νικόλαος Ροδακινὸς καὶ πρωτοψάλτης εἶχε συγγενικὴ σχέση μὲ τὸ Θεόδωρο, ἀπὸ τὴ χρονολόγηση τῶν δύο προαναφερομένων κωδίκων συμπεραίνουμε ὅτι ὁ Νικόλαος Ροδακινὸς ἦταν προγενέστερος τοῦ Θεοδώρου, καθὼς τὸ ὄνομά του μνημονεύεται σὲ κώδικα ἀρχαιότερο ἀπὸ τὸν αὐτόγραφο τοῦ Θεοδώρου Σινᾶ 1463⁴.

1. Τὸ κείμενο ἀρχικῶς ἀποτελέσει ἀνακοίνωση στὸ *Second International Conference of the American Society of Byzantine Music and Hymnography*, Athens, June 10-14, 2009.

2. Σινᾶ 1463, φ. 72ν: κυροῦ Νικολάου τοῦ Ροδακινοῦ καὶ πρωτοψάλτου· [ἦχος] δ' Ἑρεεεεερερετε. Βλ. Δ. Κ. Μπαλαγεῶργος – Φ. Ν. Κρητικοῦ, *Τὰ Χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς – Σινᾶ Β'* (ὑπὸ ἐκδόση) [ἐφεξῆς: Μπαλαγεῶργος–Κρητικοῦ, Σινᾶ Β'].

3. Σινᾶ 1462, Παπαδική-Μαθηματάριο, 15^{ου} αἰ. (μέ-

σα), φ. 142r: Ποίημα τοῦ Κασᾶ· ἐκαλλωπίσθη παρὰ κύρ Νικολάου τοῦ Ροδακινοῦ· ἦχος δ' Ἑρεεεεερερετε. Βλ. Μπαλαγεῶργος–Κρητικοῦ, Σινᾶ Β'.

4. Ὁ κώδικας Σινᾶ 1462 χρονολογήθηκε περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰώνα, καθὼς δὲν ἐμπεριέχονται συνθέσεις τοῦ Μανουὴλ Χρυσάφη. Πέρα αὐτοῦ, τὰ ἀκόλουθα ὕδατογραφήματα: α. Δρεπάνι (*huchet*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ὕδατογράφημα ὑπ' ἀριθμ. 7686 τοῦ Ch. Briquet (Venise 1426-1434), β. Βουνά (*monts*) μὲ κατακόρυφη κεραία ἀπολήγουσα σὲ V ποὺ δὲν ταυτίζεται ἀκριβῶς, γ. Καμπάνα

Κωδικογραφία

Δύο μουσικοί κώδικες της σιναϊτικής Βιβλιοθήκης, οί υπ' αριθμ. 1463, και 1552, του είδους της Παπαδικής, προέρχονται από την καλλιτεχνική γραφίδα του Θεοδώρου Ροδακινού, σύμφωνα με την ακόλουθη έμμελη ύπογραφή: «Ετελιωθη η παρουσα Παπαδικη δια χειρος εμου Θεοδωρου του ροδακινου και υ ψαλλοντες αυτην μεμνησθαι και ευχεσθαι μοι δια τον κυριον»⁵. Οί δύο υπογεγραμμένοι κώδικες Σινᾶ 1463, και 1552, είναι έν πολλοῖς ὅμοιοι ὅσον ἀφορᾶ στό περιεχόμενο⁶. Εἶναι δύο καλαίσθητοι κώδικες, μέ περίτεχνα ὀλοσέλιδα κοσμήματα, χαρακτηριστικά τοῦ Θεοδώρου Ροδακινού, καθὼς ἐπαναλαμβάνονται στίς ἀρχές τῶν ἐνοτήτων τῶν δύο χειρογράφων του. Ὁ κώδικας 1552, εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου γραμμένος σέ σχῆμα σταυροῦ, ἀκολουθώντας τὸ ὀλοσέλιδο σταυροειδές κόσμημα τοῦ φ. 1r, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἀναγράφεται ὁ τίτλος τῆς πρώτης ἐνότητας τοῦ χειρογράφου⁷. Καί οἱ δύο κώδικες ἐμπεριέχουν ἔργα γνωστῶν μελουργῶν τῆς λεγομένης βυζαντινῆς περιόδου, τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη, τοῦ Ξένου Κορώνη, τοῦ Μανουήλ Χρυσάφη, τοῦ Γερασίμου Χαλκεοπούλου, καθὼς καί ἀρκετὰ ἔργα τοῦ ἰδίου τοῦ γραφέως. Περιέχονται ἐπίσης ἔργα Κρητῶν συνθετῶν, τοῦ Ἰωάννου Πλουσιαδηνοῦ, τοῦ Γεωργίου Φαλιέρου, τοῦ Μανουήλ Γαζῆ, τοῦ Ἰωάννου Λάσκαρη καί χαρακτηριστικά μέλη κρητικῆς προελεύσεως, ὅπως ὁ κοινωνικός ὕμνος Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ ἑώρακε τὸν Πατέρα⁸, γεγονός τὸ ὁποῖο ὑποδηλώνει ἐνδεχόμενη κρητικὴ προέλευση τῶν χειρογράφων. Ἄν καί οἱ περιεχόμενες συνθέσεις ἐγχρονίζουν τοὺς κώδικες στό τελευταῖο τέταρτο τοῦ 15^{ου} αἰῶνα, τὰ ὕδατογραφήματα τοῦ χαρτιοῦ περιορίζουν ἀρκετὰ αὐτὸ τὸ διάστημα, καθὼς βάσει αὐτῶν ὁ κώδικας Σινᾶ 1552, μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ μεταξὺ

(cloche) ποὺ ταυτίζεται πρὸς τὸ ὕδατογράφημα ὑπ' ἀριθμ. 3984 τοῦ Ch. Briquet (Udine 1435, Venise 1426-1437), ἐγχρονίζουν ἀσφαλῶς τὸν κώδικα στήν περίοδο 1426-1450. Ὡστόσο, δεδομένου ὅτι ὁ κώδικας, ἂν καί ἀνυπόγραφος, ἔχει γραφεῖ κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πλουσιαδηνό, θὰ πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ γύρω στό 1450. Βλ. Ch. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Avec 39 figures dans le texte 16, 112 facsimiles de filigranes*, Leipzig 1923, τ. 1I, pp. 250, 421. Ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικα, βλ. Μπαλαγεώργος - Κρητικοῦ, *Σινᾶ Β'*.

5. Βλ. Σινᾶ 1463, φ. 463v καί Σινᾶ 1552, φ. 520v, ἀντιστοίχως.

6. Καί στοὺς δύο κώδικες τὰ μέλη τοῦ ὄρθρου καί τῆς Λειτουργίας ἐντάσσονται στίς κατ' ἔχον ἐνότητες τοῦ Ἀναστασιματαρίου. Ἐπίσης, στὸν κώδικα Σινᾶ 1552, ἀνθολογεῖται καί ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀσματικοῦ ἐσπερινοῦ (φφ. 68v-77r).

7. Σινᾶ 1552, φ. 1r: ὀλοσέλιδο κόσμημα σέ σταυροειδές σχῆμα μέ φυτοειδεῖς ἀπολήξεις, μελάνη πράσινη καί καστανόχροη. Ἐντὸς τοῦ κοσμήματος ἀναγράφεται ὁ τίτλος τῆς πρώτης ἐνότητας τοῦ χειρογράφου.

8. Ἡ πρώτη ἴσως μελοποίηση τοῦ καινοδιαθητικοῦ αὐτοῦ χωρίου ὡς κοινωνικοῦ ἀνήκει στὸν Ἰωάννη Πλου-

σιαδηνό καί παραδίδεται στὸν κώδικα Δοχειαρίου 315 ὡς δίφωνη σύνθεση. Περὶ αὐτοῦ βλ. Γρ. Θ. Στάθης, *Τὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς – Ἅγιον Ὅρος Α', Ἀθήναι 1975*, σσ. 350-352 καί τοῦ ἰδίου, «Διπλοῦν μέλος». Μία παρουσίαση τῶν περιπτώσεων Ἀλτινικῆς Μουσικῆς' στὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς», «...τιμὴ πρὸς τὸν διδάσκαλον...». Ἐκφραση ἀγάπης στό πρόσωπο τοῦ καθηγητοῦ Γρηγορίου Θ. Στάθης. Ἀφιέρωμα στὰ ἐξηντάχρονα τῆς ἡλικίας καί στὰ τριαντάχρονα τῆς ἐπιστημονικῆς καί καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς του, Ἀθήναι 2001, σσ. 656-672. Conomos, «Experimental Polyphony 'according to the Latins', *Early Music History II*, Cambridge 1982, pp. 1-16. Μία ἀπὸ τίς πρώτες ἐπίσης μελοποιήσεις αὐτοῦ του χωρίου ἀνήκει, ὅπως φαίνεται, στὸν Θεόδωρο Ροδακινό. Ἡ πρακτικὴ μελοποίησης καινοδιαθητικῶν χωρίων μέ σκοπὸ νὰ ψαλλοῦν ὡς κοινωνικά ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους Κρήτες μελοποιούς κατὰ τὸν 16^ο καί 17^ο αἰ. Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἐμ. Γιαννόπουλος, *Ἡ ἀνθήση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης στήν Κρήτη (1566-1669)*, Ἀθήνα 2004, σσ. 372-376. F. Kritikou, «Compositions of Credo: Influences of Latin settings on the respective Byzantine ones of Cretan origin (16th-17th cent.)», *Cantus Planus, Study Group of the International Musicological Society. Papers read at the 16th meeting*, Vienna, Austria 2011, pp. 210-211.

των ἐτῶν 1476-1500⁹, ἐνῶ ὁ δεύτερος κώδικας Σινᾶ 1463, ἐγχρονίζεται στὴν περίοδο 1497-1525¹⁰.

Δύο ἀκόμα κώδικες τῆς ἴδιας Βιβλιοθήκης, οἱ ὑπ' ἀριθμ. 1506 καὶ 1493, ἂν καὶ ἀνυπόγραφοι, ἀποδίδονται στὸν Θεόδωρο Ροδακινὸ μὲ βάση τὴ γραφή, τὰ ὕδατογραφήματα, τὴ διακόσμηση, τὶς μελάνες καὶ τὶς σταχώσεις τους¹¹. Ὁ σιναιτικὸς κώδικας 1493, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Θεόδωρο Ροδακινὸ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων χαρακτηριστικῶν, εἶναι ἓνα Στιχηράριο τοῦ Τριωδίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξέπεσε σίγουρα τὸ Στιχηράριο τῶν Μηναίων, καθὼς ἡ ἀρίθμηση τετραδίων ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ιη' τετράδιο, καὶ ἴσως στὸ τέλος τὸ Στιχηράριο τοῦ Πεντηκοσταρίου. Μόνο στοιχεῖο γιὰ τὴ χρονολόγηση τοῦ κώδικα εἶναι τὸ ὕδατογράφημα, βάσει τοῦ ὁποῖου μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 15^{ου} αἰῶνα¹².

Ὁ τέταρτος κώδικας εἶναι ὁ ἐπίσης σιναιτικὸς 1506, Μαθηματάριο καὶ Ἀκάθιστος Ὑμνος τοῦ Ἰωάννη Κλαδᾶ. Μολοντοὶ εἶναι καὶ αὐτὸς ἀνυπόγραφος θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Θεόδωρο Ροδακινὸ, καθὼς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορεῖ τὸ σύνολο τοῦ κώδικα καὶ ἀναλυτικὰ ἡ γραφή καὶ ἡ σημαδογραφία, τὰ καλλιτεχνικὰ ἐπίτιτλα, τὰ πρωτογράμματα, οἱ συντομογραφίες καὶ οἱ μελάνες. Περιέχεται μεγάλος ἀριθμὸς καλοφωνικῶν στιχηρῶν μὲ τὴν ἔνδειξη «παλαιόν» καὶ ἀρκετὲς ἐπώνυμες συνθέσεις τοῦ Ἰωάννη Κουκουζέλη, τοῦ Ἰωάννη Λάσκαρη, τοῦ Ἰωάννη Γλυκέος, τοῦ Νικηφόρου Ἡθικοῦ, τοῦ Καρβουναριώτη καὶ τοῦ Ἰωάννη Κλαδᾶ, τοῦ ὁποῖου ἀνθολογεῖται καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα ὁ τέταρτος αὐτὸς κώδικας εἶναι προγενέστερος τῶν δύο ὑπογεγραμμένων 1552, καὶ 1463, ἀλλὰ καὶ τοῦ 1493, καθὼς ἡ παντελὴς ἔλλειψη καλοφωνικῶν στιχηρῶν τοῦ Μανουὴλ Χρυσάφη ὁδηγεῖ στὴν περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνα χρονολόγησή του. Πράγματι, ὁ κώδικας φέρει ὕδατογράφημα τὸ ὁποῖο τὸν ἐγχρονίζει στὸ τρίτο τέταρτο τοῦ 15^{ου} αἰῶνα¹³.

9. Ὁ χάρτης τοῦ κώδικα 1463, φέρει τὰ ἀκόλουθα ὕδατογραφήματα: α. *Ζυγαριά* (*balance*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet ὑπ. ἀριθμ. 2522 (Vicence 1501). β. *Καπέλο* (*chapeau*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet ὑπ. ἀριθμ. 3401 (Bergame 1498, Udine 1498, Wurzburg 1500, Ferrare 1503, Verone 1512, Venise 1504). γ. *Ζυγαριά* (*balance*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet ὑπ. ἀριθμ. 2523 (Syracuse 1497-Venise 1498). Βλ. Ch. Briquet, *Les Filigranes I...*, *ibid.*, pp. 186, 224.

10. Στὸν κώδικα διακρίνονται τὰ ἀκόλουθα ὕδατογραφήματα: α-β. *δύο ξίφη ποὺ τέμνονται* (*deux coutelas en sautoir*) ποὺ ταυτίζονται μὲ τὰ ὕδατογραφήματα τοῦ Ch. Briquet 5159 (Venise 1476) καὶ 5160 (Venise 1487). γ. *Ἑλληνικὸς σταυρὸς* (*croix grecque*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet 5553 (Venise 1487). Βλ. Ch. Briquet, *Les Filigranes II...*, *ibid.*, pp. 306, 330. Πρβλ. Μ. Χατζηγιακουμῆς, *Χειρόγραφα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς 1453-1820. Συμβολὴ στὴν ἐρευνα τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ*, Ἀθήνα 1980, σ. 112.

11. Θερμὲς εὐχαριστίες ὀφείλω στὸν κ. Ἀγαμέμνονα Τσελίκου, διευθυντὴ τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Παλαιογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, γιὰ τὴ σημαντικὴ βοήθειά του στὴ μελέτη καὶ τὴ σύγκριση τῆς γραφῆς τῶν τεσσάρων χειρογράφων.

12. Ὁ κώδικας φέρει ὕδατογράφημα *θυρεὸ* (*armoiries – deux pals*) τὸ ὁποῖο ταυτίζεται ἀκριβῶς μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet ὑπ. ἀριθμ. 2067 (Venise 1478). Βλ. Ch. Briquet, *Les Filigranes I...*, *ibid.*, p. 151. Ὑπάρχει τουλάχιστον ἓνα ἀκόμα ὕδατογράφημα στὸ δίπλωμα τῶν φύλλων καὶ ἐντὸς τῆς σταχώσεως, δυσδιάκριτο, ποὺ παρυσιάζει ξίφος ἢ σταυρὸ ἐντὸς διπλοῦ κύκλου.

13. Διακρίνεται ὕδατογράφημα *ἐλληνικὸς σταυρὸς* (*croix grecque*) ποὺ προσομοιάζει μὲ τὸ ὕδατογράφημα τοῦ Ch. Briquet 5550 (Rotenbourg 1457, Vicence 1466). Βλ. Ch. Briquet, *Les Filigranes II...*, *ibid.*, p. 330. Ὁ κώδικας φέρει μεταγενέστερο κτητορικὸ σημεῖωμα τοῦ Γερασίμου Ὑαλινᾶ στὸ φ. 377ν: «† τὸ παρὸν ψαλτικὸν ὑπάρχει ἐμοῦ Γερασίμου, / ἱερομονάχου ὑαλινᾶ σιναιτοῦ κρητός».

Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να συνεκτιμηθεί για τη χρονολόγηση και, κυρίως, την προέλευση των χειρογράφων του Θεοδώρου Ροδακινού, των υπογεγραμμένων και των άλλων, είναι οι σταχώσεις τους¹⁴. Οι δύο υπογεγραμμένοι κώδικες 1463, και 1552, αλλά και ο ανυπόγραφος 1506, φέρουν καλαίσθητες βυζαντινές σταχώσεις, με ξύλινες πινακίδες επικαλυμμένες με καστανόχροο δέρμα, επί του οποίου έχει σχεδιαστεί περίτεχνη έμπιστη διακόσμηση με διάφορες σφραγίδες. Έν προκειμένω, είναι σημαντικό να αναφερθούν αυτές του δικεφάλου αετού, του φτερωτού δράκοντα και του γαλλικού κρίνου εντός κύκλου. Επί πλέον, ο κώδικας 1552, φέρει στο έμπροσθόφυλλο δώδεκα και στο όπισθόφυλλο τέσσερις μικρές σφραγίδες με το γράμμα *Μ* εντός κύκλου. Όλες οι ανωτέρω αναφερόμενες σφραγίδες θεωρούνται αντιπροσωπευτικές κρητικού βιβλιοδετικού έργαστηρίου¹⁵. Ένα ακόμα στοιχείο σχετιζόμενο με τα κρητικά βιβλιοδετικά εργαστήρια είναι η διακόσμηση των άκμων των χειρογράφων με ζωγραφισμένους κύκλους συνδεομένους μεταξύ τους με πλοχμό, στοιχείο

14. Ο κώδικας Σινᾶ 1463, φέρει βυζαντινή στάχωση από ξύλινες πινακίδες επικαλυμμένες με καστανόχροο δέρμα. Έξωτερικώς οι πινακίδες διατρέχονται περιμετρικά από δύο ταινίες, ή πρώτη εκ των οποίων σχηματίζεται από επαναλαμβανόμενη έμπιστη σφραγίδα με καρδιάσχημα φύλλα ενώ η δεύτερη, έσωτερική, ταινία αποτελείται από σφραγίδα με άνθινους έλικες. Στο κεντρικό πλαίσιο των πινακίδων σχηματίζεται με τρεις έγχράκτες αΐλακες παραλληλόγραμμο, τεμνόμενο διαγωνίως από όμοιες αΐλακες. Τα σχηματιζόμενα τρίγωνα διακοσμούνται με τριγωνικές σφραγίδες του φτερωτού δράκοντα και με μικρότερες σφραγίδες του δικεφάλου αετού εντός ρομβοειδούς πλαισίου. Διακρίνονται επίσης τέσσερις μικρές σφραγίδες έξαφύλλου άνθους και κάποιες μικρότερες συμμετρικά διατεταγμένες. Στο όπισθόφυλλο όμοια διακόσμηση ή δεύτερη διακοσμητική ταινία σχηματίζεται από επαναλαμβανόμενη σφραγίδα αλυσοειδούς σχεδίου. Τα πλευρικά πάχη διακοσμημένα με έπτά κύκλους. Ο κώδικας Σινᾶ 1552, φέρει βυζαντινή στάχωση σχεδόν όμοια με αυτήν του χειρογράφου Σινᾶ 1463. Στο έμπροσθόφυλλο διακρίνονται διάσπαρτες μικρές σφραγίδες όμοκέντρων κύκλων, τέσσερις με φυτοειδές θέμα εντός ρομβοειδούς πλαισίου και δώδεκα μικρές με το γράμμα *Μ* εντός κύκλου. Στο όπισθόφυλλο, ή πρώτη έξωτερική ταινία σχηματίζεται από έπάλληλες σφραγίδες άνθους εντός ρομβοειδούς πλαισίου. Η δεύτερη σχηματίζεται από παραλληλόγραμμη σφραγίδα με τρίφυλλο άνθος, διαφορετικό από αυτό του έμπροσθοφύλλου. Στόν κενό χώρο διάσπαρτες μικρές σφραγίδες κύκλων, τέσσερις με το γράμμα *Μ* εντός κύκλου, δύο ρομβοειδείς σφραγίδες του αετού, μία του γαλλικού κρίνου εντός κύκλου και τέσσερις μικρότερες ρομβοειδείς με τετράφυλλο άνθος. Στο άνω και κάτω πλευρικό πάχος με καστανόχροη μελάνη δύο διακοσμητικοί κύκλοι συνδεόμενοι με πλοχμό, στο πλαίσιο τρεις κύκλοι εντός των οποίων άναγράφεται ΠΑΠΑΔΙΚΗ. Ο κώδικας Σινᾶ 1506 φέρει επίσης στάχωση βυζαντινή από ξύλινες

πινακίδες επικαλυμμένες με καστανό δέρμα. Οι πινακίδες διακοσμούνται με δύο ταινίες σχηματιζόμενες από έγχράκτες αΐλακες, ή πρώτη εκ των οποίων καλύπτεται από επαναλαμβανόμενο καρδιάσχημο μοτίβο πλοχμών και άνθων εντός μικρών παραλληλογράμμων. Η δεύτερη ταινία σχηματίζεται στο έμπροσθόφυλλο από επαναλαμβανόμενο μοτίβο τρίφυλλου άνθους, στο όπισθόφυλλο από μοτίβο αλυσοειδούς σχεδίου. Στο έσωτερικό πλαίσιο διακρίνεται τριγωνική σφραγίδα με τόν φτερωτό δράκοντα και στρογγυλές σφραγίδες με τόν γαλλικό κρίνο. Στο άνω και κάτω πλευρικό πάχος δύο διακοσμητικοί κύκλοι και στο πλαίσιο τρεις κύκλοι συνδεόμενοι με πλοχμό. Περισσότερα για τούς κώδικες Σινᾶ 1463, και 1506 βλ. Μπαλαγεώργος - Κρητικού, Σινᾶ Β'. Η αναλυτική περιγραφή του κώδικος Σινᾶ 1552, συμπεριλαμβάνεται στόν Γ' τόμο του ίδιου Καταλόγου.

15. Ένδεχομένως πρόκειται για τό βιβλιοδετικό έργαστήριο του Μιχαήλ Άποστόλη, Κωνσταντινοπόλιτη λογίου και βιβλιοδέτη, ό όποιος μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μετέβη στην Κρήτη και συνέχισε τη βιβλιογραφική και βιβλιοδετική του δραστηριότητα. Είναι γνωστά αρκετά βιβλιοδετικά έργαστήρια που σχετίζονται με τό όνομά του κατά τό 2^ο μισό του 15^{ου} και τίς άρχές του 16^{ου} αιώνα, με μεγάλη μάλιστα παραγωγή κωδίκων. Περισσότερα, βλ. J. Irigoien, "Un groupe des reliures cretoises", *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962), σσ. 102-112. Κ. Χούλης, «Η Βυζαντινή Βιβλιοδεσία. Ιστορία, Τέχνη και Τεχνική», *Βιβλιοαμφιάστης, Περιοδική Έκδοση για την Έλληνική Βιβλιοδεσία*, Άθήνα 1999, σσ. 13-52. Άγ. Τσελίκας, «Διακοσμητικά θέματα βιβλιοδεσίας σέ χειρόγραφα της Μονής Παναγίας Χοζοβιτίσσης Άμοργού», *Βιβλιοαμφιάστης...*, έ.π., σσ. 59-68. Πρβλ. G. Galavaris, "The Ornamentation of 15th/16th Century 'Sinaitic' Manuscripts", *Η Έλληνική Γραφή κατά τούς 15^ο και 16^ο αιώνες*, Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, Ίνστιτούτο Βυζαντινών Έρευνών, Άθήνα 2000, σσ. 443-463.

έπίσης χαρακτηριστικό βυζαντινής βιβλιοδεσίας κρητικής προελεύσεως, τὸ ὁποῖο συναντᾶται καὶ στοὺς τρεῖς κώδικες 1463, 1552, καὶ 1506¹⁶. Ὁ τέταρτος κώδικας 1493, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξέπεσαν τὰ ἀρχικά τετράδια πιθανότατα μαζί με τὴν στάχωση, φέρει βιβλιοδεσία δυτικοῦ τύπου¹⁷. Συμπερασματικά, ἡ ἐξωτερικὴ διακόσμηση καὶ κυρίως τὰ θέματα τῶν σφραγίδων τῶν τριῶν τουλάχιστον κωδίκων συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς αὐτῆς χρονολόγησης καὶ ὑποδηλώνουν τὴν κρητικὴ τους προέλευση.

Τὸ μελοποιητικὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ

Τὸ μελοποιητικὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ ἐντάσσεται στὴν Παπαδικὴ καὶ στὸ Μαθηματάριο καὶ ἔχει καταγραφεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο στοὺς δύο ὑπογεγραμμένους κώδικες. Ὁ κώδικας Σινᾶ 1552, εἰσάγεται μετὰ μία πρωτότυπη δική του σύνθεση στὸ σύνθετες κείμενο τῆς Προθεωρίας Ἀρχή, μέση, τέλος καὶ σύστημα πάντων τῶν σημαδίων τὸ ἴσον ἐστί, σὲ πλ. δ' ἦχο, ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν μεθόδων τῆς τέχνης, τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων (sic) καὶ πάσης χειρονομίας παλαιᾶς τε καὶ νέας· μέθοδος πάνυ ὠφέλιμος ποιηθεῖσα παρὰ Θεοδώρου τοῦ Ροδακινοῦ». Ὡστόσο, στὸν μεταγενέστερο κώδικα Σινᾶ 1463, ἡ ἴδια σύνθεση παραδίδεται ἀνωνύμως, ὡς ἐξῆς: «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν μεθόδων τῆς Μουσικῆς Τέχνης, τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων (sic)· [μέθοδος] ποιηθεῖσα παρὰ διαφόρων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων»¹⁸.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀκολουθία τοῦ ἐσπερινοῦ, ἔχει μελοποιήσει στίχους τῶν ἀνοιξανταρίων, τοῦ α' ψαλμοῦ καὶ τοῦ β' ψαλμοῦ σὲ πλ. δ' ἦχο. Συγκεκριμένα, ἀπὸ τὸν ψαλμὸ ργ' συνέθεσε τοὺς στίχους Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν¹⁹, Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου²⁰, Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου²¹, Ἐκλείπειν ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς²², Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον²³. Ἀπὸ τὸν α' ψαλμὸ ὁ Θεόδωρος Ροδακινὸς συνέθεσε τὸν στίχο Καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολείται²⁴, ἐνῶ ἀπὸ τὸν β' ψαλμὸ μελοποίησε τοὺς στίχους Ἴνα τί ἐφρῦαξαν ἔθνη²⁵, Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς²⁶, Καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ²⁷, Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς²⁸, Δόξα Πατρί· Σοὶ πρέπει δόξα τῷ Πατρί - Καὶ νῦν· Ποῖα ἄσματα μέλψω ὁ δοῦλός σου²⁹. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ στίχοι ἀπὸ τὸν β' ψαλμὸ καταγράφονται μόνον στὸ χειρόγραφο Σινᾶ 1463, καὶ ὄχι στὸ προγενέστερο 1552.

16. Αὐτὸς ὁ τύπος διακόσμησης τῶν ἀκμῶν τοῦ χειρογράφου συναντᾶται ἐπίσης σὲ κώδικες τοῦ γνωστοῦ Κρητικοῦ μελοποιοῦ Ἰωάννη Πλουσιαδηνοῦ. Βλ. γιὰ παράδειγμα τοὺς κώδικες Σινᾶ 1234, 1251, 1253, 1312. Περὶ σόστερα, βλ. Δ. Κ. Μπαλαγεώργος-Φ. Ν. Κρητικοῦ, *Τὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς* - Σινᾶ Α', Ἀθήνα 2008, σσ. 95-97, 166-167, 195-196, 532. Πρβλ. Δ. Μπαλαγεώργος, «Οἱ ἀποκείμενοι στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σινᾶ κώδικες τοῦ Ἰωάννου ἱερέως Πλουσιαδηνοῦ», *Proceedings of the First International Conference of the American Society of Byzantine Music and Hymnography*, διαθέσιμο στὸ: <http://www.asbmh.pitt.edu/page12/Balageorgos.pdf>

17. Ὁ κώδικας φέρει στάχωση ἀπὸ φύλλο περγαμηνῆς ἐπὶ χάρτου. Βλ. Μπαλαγεώργος-Κρητικοῦ, *Σινᾶ Β'*.

18. Σινᾶ 1552, φ. 1r-v.

19. Σινᾶ 1463, φ. 41v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 35r.

20. Σινᾶ 1463, φ. 43r καὶ Σινᾶ 1552, φ. 36v.

21. Σινᾶ 1463, φ. 43v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 37r.

22. Στὸν κώδικα Σινᾶ 1463, φ. 49r-v καταγράφονται δύο συνθέσεις τοῦ Ροδακινοῦ γιὰ τὸν ἴδιο στίχο. Σινᾶ 1552, φ. 43r.

23. Σινᾶ 1463, φ. 52v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 45v.

24. Σινᾶ 1463, φ. 59r μετὰ τὴν ἐνδειξὴ «ὁργανικόν» καὶ Σινᾶ 1552, φ. 54r.

25. Σινᾶ 1463, φ. 76v.

26. Σινᾶ 1463, φ. 77r.

27. Σινᾶ 1463, φ. 77v.

28. Σινᾶ 1463, φ. 78r.

29. Σινᾶ 1463, φφ. 78v-79r.

Ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁρθρου ὁ Ροδακινὸς συνέθεσε ἓνα ἄσματικὸ τρισάγιο τῆς δοξολογίας σὲ πλ. δ' ἦχο³⁰. Στὰ ἔργα του συμπεριλαμβάνονται καὶ μέλη τῆς Λειτουργίας, συγκεκριμένα ἓνα Μεγαλυνάριο σὲ πλ. δ' ἦχο³¹, τὸ ὁποῖο ὁμοίως ἀνθολογεῖ μόνο στὸν κώδικα 1463, τρία κοινωνικὰ Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἓνα ὁκτάηχο καὶ ἄλλα δύο σὲ γ' καὶ βαρὺ ἦχο³², ἓνα κοινωνικὸ Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι σὲ δ' ἦχο³³, καί, ἐπίσης, ὁ κοινωνικὸς ὕμνος Ὁ ἑώρακώς ἐμέ ἑώρακε τὸν Πατέρα σὲ δ' ἦχο³⁴. Ἐπίσης, στὸ ἴδιο πλαίσιο ἔχει μελοποιήσει τὸ Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου σὲ ἦχο πλ. β' νενανω³⁵, τὸ ὁποῖο καταγράφεται μόνο στὸν κώδικα 1463.

Ἐντούτοις, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου του φαίνεται νὰ ἐπικεντρώνεται σὲ κατασκευαστικὰ μαθήματα, τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ὁποίων ἀνθολογοῦνται καὶ στοὺς δύο κώδικες Σινᾶ 1463, καὶ Σινᾶ 1552, ὡς ἐξῆς: Κριτὴς εἰς κρίσιν ἔρχεται (15σύλλαβο) σὲ α' τετράφωνο ἦχο³⁶, Ὁρῶ σε, τάφε, δειλιῶ σου τὴν θεάν σὲ α' τετράφωνο καὶ βαρὺ ἦχο³⁷, Ἐγὼ ὑπάρχω τὸ δένδρον τὸ ἄκαρπον σὲ β' ἦχο³⁸, Δεῦτέ μοι συνθρηνήσατε σὲ γ' ἦχο³⁹, Τότε θρηνήσωμεν πικρῶς στενάξωμεν μεγάλως σὲ πλ. α' ἦχο (15σύλλαβο)⁴⁰, Οἶμοι, ψυχὴ μου σὲ πλ. β' ἦχο⁴¹, Ὡς φοβερὰ ἡ κρίσις σου, Κύριε σὲ πλ. δ' ἦχο⁴², Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται σὲ πλ. δ' ἦχο⁴³, Τὸν νυμφῶνά σου βλέπω σὲ β' ἦχο⁴⁴, Ἀναστάντες οὖν πάντες συνάχθητε σὲ α' ἦχο τετράφωνο⁴⁵, Ὡ πόσον θρῆνον μέλλεις πενθῆσαι σὲ πλ. β' ἦχο⁴⁶, Ἀρίστευσον, ἄνθρωπε, τὸν νοῦν⁴⁷ καὶ Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον καὶ τὰ δύο σὲ πλ. δ' ἦχο⁴⁸. Στὸ corpus τῶν συνθέσεων του πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ πέντε θεοτοκία μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἀνθολογεῖ μόνο στὸν κώδικα Σινᾶ 1463: Χαῖρε Παρθέने, χαῖρε σὲ α' ἦχο⁴⁹, Ἀκάθαρτος τὴν καθαρὰν πῶς σὲ παρακαλέσω (15σύλλαβο) σὲ α' ἦχο⁵⁰, Θεοχαρίτωτε κόρη τὸν Χριστὸν βαστάσασα σὲ γ' ἦχο⁵¹, Μῆτερ Θεοῦ, εἰς Σὲ ἀνατίθηναι σὲ πλ. β' ἦχο⁵², Ἡ τὸ χαῖρε δι' ἀγγέλου δεξαμένη ἐπίσης σὲ πλ. β' ἦχο⁵³.

Ἔργα τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν καταγράφονται ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀνθολογοῦνται σὲ τέσσερις ἀκόμα κώδικες. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ σιναΐτικὸς 1482, χρονολογούμενος στὸ δεύ-

30. Σινᾶ 1463, φ. 92v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 103v. Νὰ σημειωθεῖ ὅτι πρὶν τὸ τρισάγιο ἀνθολογοῦνται ἀνωνύμως σὲ πλ. β' ἦχο τὰ ἐξῆς: Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς, Ὑμνοῦμέν σε, Παράτεινον, Δόξα Πατρί-Καὶ νῦν. Βλ. Σινᾶ 1463, φ. 91v. Στὸν κώδικα 1552, φ. 103v ἡ σύνθεσις φέρει τὴν ἀκόλουθη ἀναγραφὴ: «Εἶτα Δοξολογία μεγάλη ἀγιορείτικος».

31. Σινᾶ 1463, φ. 105v.

32. Σινᾶ 1463, φ. 109v καὶ φ. 144v, ἀντιστοίχως. Σινᾶ 1552, φφ. 122r, 163v καὶ 252r, ἀντιστοίχως.

33. Σινᾶ 1463, φ. 162v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 186v.

34. Σινᾶ 1463, φ. 100v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 280v.

35. Σινᾶ 1463, φ. 111v.

36. Σινᾶ 1463, φ. 344v.

37. Σινᾶ 1463, φ. 346v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 486v. Παράδιδονται δύο διαφορετικὲς συνθέσεις. Περὶ τοῦ κειμένου βλ. Ἐμ. Γιαννόπουλος, ὁ.π., σσ. 380-382.

38. Σινᾶ 1463, φ. 349v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 462r.

39. Σινᾶ 1463, φ. 350v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 463v. Ὁ Μα-

νόλης Χατζηγιακουμῆς (ὁ.π., σ. 112) ἔχει διατυπώσει τὴν ἂποψη ὅτι τὸ ἐν λόγῳ κείμενο εἶναι αὐτοσχέδιο στιχοῦργημα τοῦ Ροδακινοῦ. Ἐτσι, ὁ Θεόδωρος Ροδακινὸς γίνεται γνωστὸς καὶ ὡς ποιητὴς ἐκτὸς ἀπὸ μελουργὸς καὶ κωδικογράφος.

40. Σινᾶ 1463, φ. 356v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 474r.

41. Σινᾶ 1463, φ. 361r.

42. Σινᾶ 1463, φ. 370v καὶ Σινᾶ 1552, φ. 497r.

43. Σινᾶ 1463, φ. 372r καὶ Σινᾶ 1552, φ. 501v.

44. Σινᾶ 1463, φ. 377r.

45. Σινᾶ 1552, φ. 445r.

46. Σινᾶ 1552, φ. 479r.

47. Σινᾶ 1552, φ. 498v.

48. Σινᾶ 1552, φ. 500r.

49. Σινᾶ 1463, φ. 399r.

50. Σινᾶ 1463, φ. 423r.

51. Σινᾶ 1463, φ. 434v.

52. Σινᾶ 1463, φ. 434v.

53. Σινᾶ 1463, φ. 453v.

τερο μισό του 15^{ου} αιώνα και κατά πᾶσα πιθανότητα σύγχρονος με τὸν Θεόδωρο. Τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ χειρογράφου ἐξέπεσε καὶ συμπληρώθηκε μεταγενεστέρως ἀπὸ τὸν Γεράσιμο Ὑαλινᾶ, γνωστὸ μουσικὸ καὶ κωδικογράφο τοῦ 17^{ου} αἰώνα⁵⁴. Ὁ ἴδιος Γεράσιμος σημειώνει διευκρινίσεις σὲ διάφορα σημεία τοῦ κώδικα, καθὼς καὶ κτητορικὸ σημείωμα⁵⁵. Πρόκειται γιὰ ἓνα Μαθηματάριο, στὸ ὁποῖο ἐμπεριέχονται πέντε καλοφωνικὰ στιχηρὰ τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ, με πρῶτο τὸ ἰδιόμελο τῆς ιδ' Σεπτεμβρίου *Τὸ μέγα στέφος τὸ ἐν γῇ κρυπτόμενον*, δύο στιχηρὰ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου *Τὸν ἐπὶ γῆς ἄγγελον καὶ ἐν οὐρανοῖς ἄνθρωπον καὶ Ὅσιε Ἀντώνιε*, τὸ στιχηρὸ τῆς ιε' Αὐγούστου *Δεῦτε, πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ τὸ στιχηρὸ τῆς κθ' Αὐγούστου Διὰ τὸν νόμον Κυρίου τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθης*⁵⁶. Τέσσερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ καλοφωνικὰ στιχηρὰ ἀνθολογοῦνται ἀπὸ τὸν Γεράσιμο Ὑαλινᾶ στὸ αὐτόγραφο Μαθηματάριό του Σινᾶ 1438⁵⁷, τοῦ ἔτους 1660⁵⁸. Ἐπίσης, ὁ ἀγιορειτικὸς κώδικας Κουτλουμουσίου 438, Μαθηματάριο-Στιχηράριο τοῦ 16^{ου} αἰώνα, ἐμπεριέχει τὸ καλοφωνικὸ στιχηρὸ τῆς ιδ' Σεπτεμβρίου⁵⁹. Ὁ τελευταῖος γνωστὸς κώδικας με ἔργα τοῦ Ροδακινοῦ εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθμ. 110 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Αὐστρίας (Supplementum Graecum), Καλοφωνικὸ Στιχηράριο χρονολογούμενο ἀπὸ τὰ ὑδατογραφήματα στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 15^{ου} αἰώνα. Ἐμπεριέχεται τὸ καλοφωνικὸ στιχηρὸ τῆς ιε' Αὐγούστου *Δεῦτε πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ τὸ δεκαπεντασύλλαβο μάθημα Ἀκάθαρτος τὴν καθαρὰν πῶς σέ παρακαλέσω*. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα στὸν κώδικα ἀνθολογεῖται καὶ τὸ στιχηρὸ τῆς ιδ' Σεπτεμβρίου, ὡστόσο, οἱ πληροφορίες τοῦ Καταλόγου εἶναι ἐλλιπεῖς. Τὸ συγκεκριμένο χειρόγραφο λόγῳ τῆς χρονολόγησής του ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐμπεριέχει τὸν κοινωνικὸ ὕμνο *Ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα*, χαρακτηριστικὴ σύνθεση κρητικῆς δημιουργίας, δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ ἰδίου τοῦ Ροδακινοῦ⁶⁰.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ δύο ἀνυπόγραφα καὶ χρονικὰ προγενέστερα χειρόγραφα τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ, Σινᾶ 1493 καὶ 1506, στὰ ὁποῖα μάλιστα δὲν συμπεριλαμβάνονται συνθέσεις του, πιθανότατα ἀρχικῶς ἦρθε σὲ ἐπαφὴ με μουσικοὺς κώδικες ὡς ἀντιγραφέας χειρογράφων. Ἀργότερα, καὶ ἐνῶ συνέχιζε τὴν κωδικογραφία, δραστηριοποιήθηκε καὶ στὸν τομέα τῆς σύνθεσης καὶ παρήγαγε σημαντικὸ ἀριθμὸ ἔργων. Ἡ σύγκριση τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ εἶδους τῶν ἔργων του στὰ σιναϊτικὰ χειρόγραφα 1552, καὶ 1463, ὑποδεικνύει τὴν ἐξέλιξη τοῦ Θεοδώρου ὡς μελοποιοῦ στὸ διάστημα μιᾶς περίπου εἰκοσιπενταετίας. Μεγάλο μέρος τῶν συνθέσεών του καταγράφει ἤδη στὸν κώδικα 1552, ἐνῶ ἀργότερα συμπληρώνει στὸν μεταγενέστερο 1463, τοὺς καλοφωνικοὺς στίχους τοῦ *Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη*, τὸ Μεγαλυνάριο, τὸ *Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου*, τρία ἀπὸ τὰ κατανυκτικὰ μαθήματα καὶ τὰ πέντε θεοτοκία.

54. Περὶ τοῦ Γερασίμου Ὑαλινᾶ, βλ. Ἐμ. Γιαννόπουλος, *δ.π.*, σσ. 265-270, με ἐκτενῆ βιβλιογραφία.

55. Σινᾶ 1482, φ. 1r: «ἐκ τοῦ γερασίμου ἱερομονάχου Ὑαλινᾶ σιναΐτου τοῦ κρητὸς ἀρχῆς». Βλ. Μπαλαγεώργος-Κρητικὸς, Σινᾶ Β'.

56. Σινᾶ 1482, φφ. 20v, 114r, 115r, 232r, 293v, ἀντιστοίχως. Βλ. Μπαλαγεώργος - Κρητικὸς, Σινᾶ Β'.

57. Σινᾶ 1438, φφ. 27r, 185r, 342r, 349v, ἀντιστοίχως. Βλ. Μπαλαγεώργος - Κρητικὸς, Σινᾶ Β'.

58. Βλ. Σινᾶ 1438, φ. 358v: «ἐγράφη τὸ παρόν, διὰ χειρὸς καμοῦ Γερασίμου ἱερομονάχου / Ὑαλινᾶ, τοῦ Κρητὸς ἀρχῆς». Βλ. Μπαλαγεώργος - Κρητικὸς, Σινᾶ Β'.

59. Κουτλουμουσίου 438, φ. 29v. Βλ. Γρ. Θ. Στάθης, *Τὰ Χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς - Ἅγιον Ὄρος Γ'*, Ἀθήναι 1993, σ. 297.

60. H. Hunger-C. Hannick, *Katalog der Griechischen Handschriften der Osterreichischen Nationalbibliothek, Teil 4, Supplementum Graecum*, Wien 1994, pp. 188-191.

Τὰ καλοφωνικὰ στιχηρά, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνθολογοῦνται σ' αὐτὰ τὰ χειρόγραφα, πιθανότατα καὶ λόγῳ ἀνομοιογένειας τοῦ εἴδους τῶν συνθέσεων, θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὄψιμα ἔργα του, καταγεγραμμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δημιουργό τους σὲ κάποιον κώδικα ποὺ μέχρι σήμερα λανθάνει⁶¹.

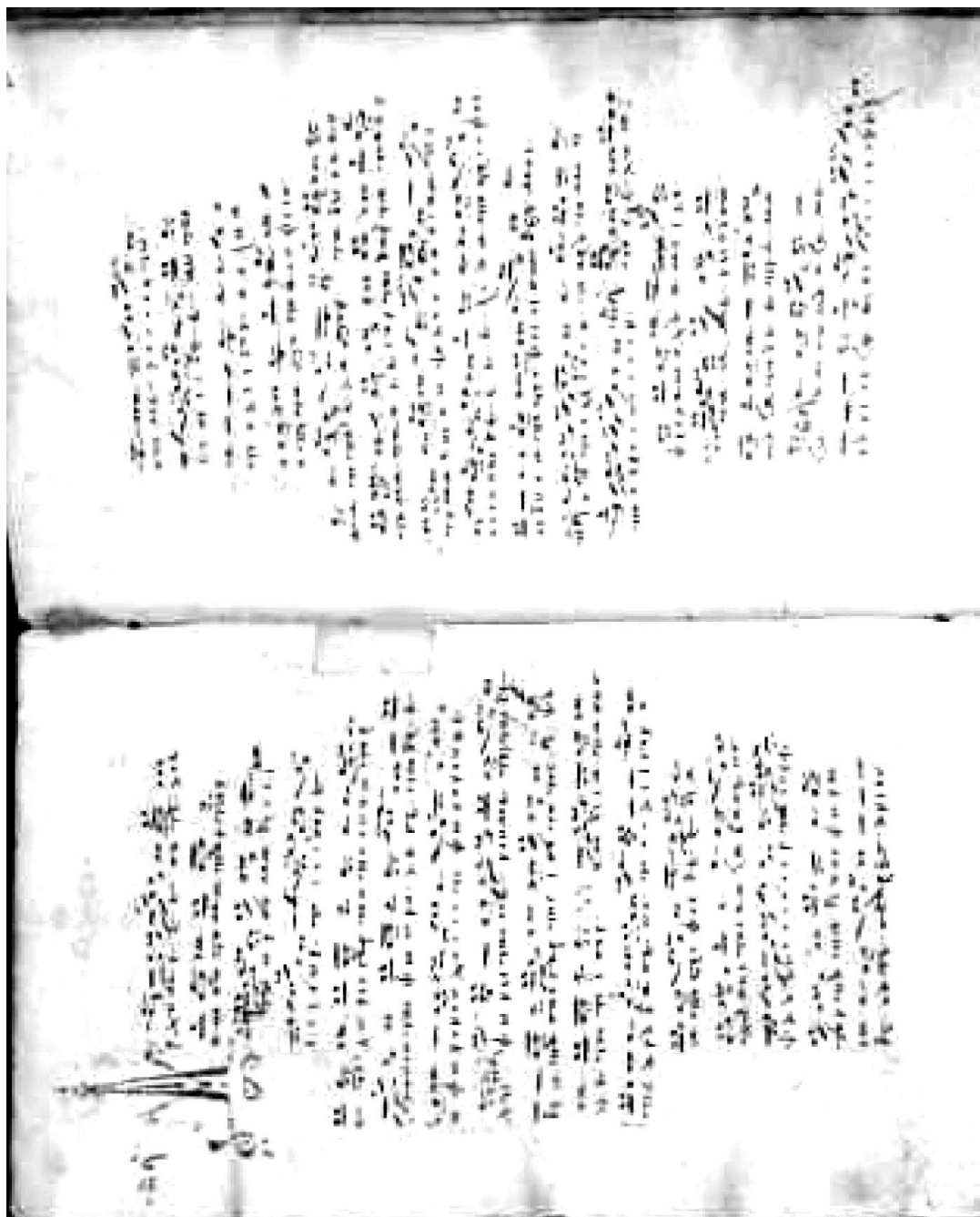
Παραμένει ἄγνωστη ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ ἀναφέρεται σπανίως σὲ ἄλλους μουσικοὺς κώδικες ἀπὸ ἄλλους γραφεῖς καὶ μελουργούς. Ὁ ἐπίσης Κρητικὸς καὶ σχεδὸν σύγχρονός του Ἰωάννης Πλουσιαδηνὸς δὲν ἀνθολογεῖ ἔργα τοῦ Θεοδώρου Ροδακινοῦ, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος γνῶριζε τὰ ἔργα του καὶ κατέγραφε στοὺς κώδικές του κάποια ἐξ αὐτῶν. Δὲν ἀναφέρεται ἐπίσης οὔτε ἀπὸ μεταγενεστέρους Κρήτες μελοποιούς καὶ κωδικογράφους, ἂν ἐξαιρεθεῖ ὁ Γεράσιμος Ὑαλινᾶς, στὴν ιδιοκτησία τοῦ ὁποίου προφανῶς βρέθηκαν καὶ κάποια ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ Ροδακινοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κτητορικά τους σημειώματα.

61. Ἐνδεχομένως τὰ καλοφωνικὰ στιχηρά καταγράφονται ἀπὸ τὸν Ροδακινὸ πρῶτη φορὰ στὸ χειρόγραφο 110 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Αὐστρίας. Ὡστόσο, ἡ

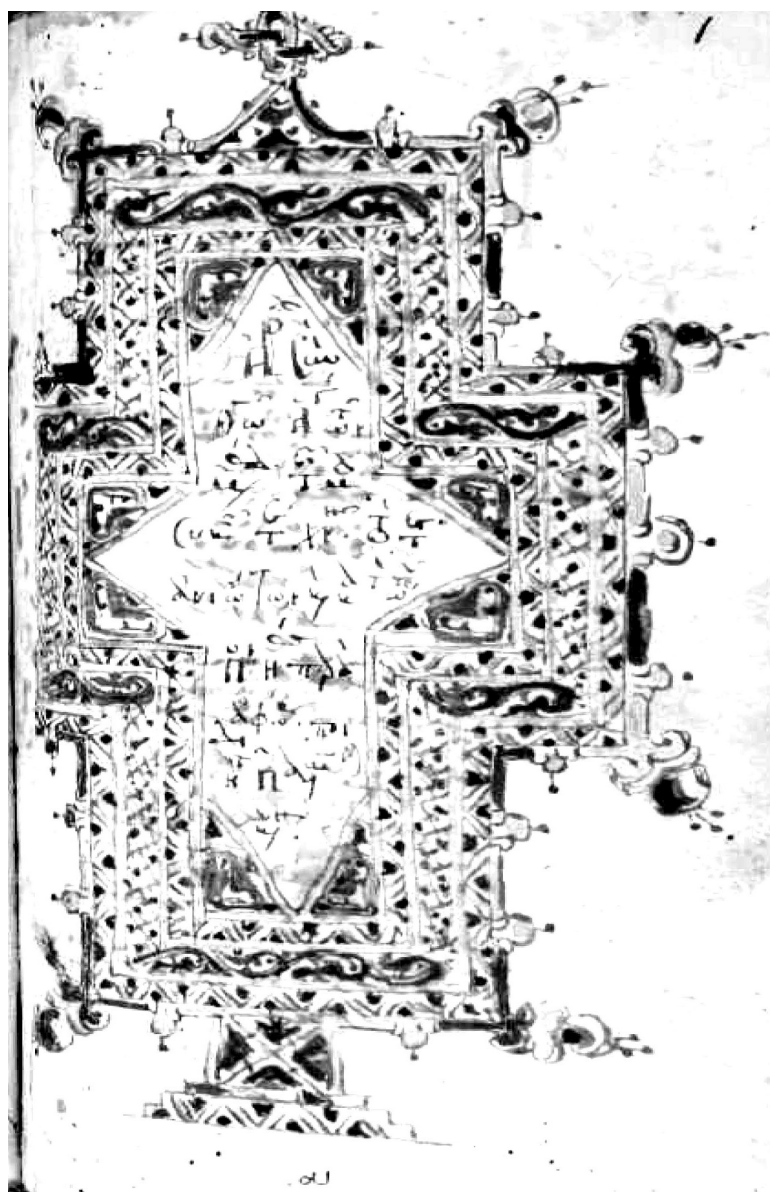
ἐλλιπὴς περιγραφή τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικα δὲν ἐπitrέπει τὴ συναγωγή σχετικῶν συμπερασμάτων.

Σινᾶ 1552, φ. 1r

Σινᾱ 1552, ff. 1v-2r

Σινᾶ 1463, φ. 1r

